

A. HANS' KINDERBIBLIOTHEEK

Nr. 495bis

A. HANS

Koning Albert aan den Yser

Uitgave Hans-Van der Meulen, Contich.

KONING ALBERT AAN DEN YZER

I.

't Was alles zoo snel gegaan in den Zomer van 1914. Op 28 Juni werd te Serajevo, in Servië, de Oostenrijksche kroonprins vermoord en Oostenrijk vond hierin een aanleiding om Servië den oorlog te verklaren. Rusland zou Servië en Duitschland Oostenrijk helpen. Frankrijk moest Rusland steunen. Duitschland verklaarde Frankrijk den oorlog. Europa stond plots in vuur en vlam. De Duitsche legers wilden door België naar Frankrijk. Onze Koning en regeering wilden dit niet toelaten, en Duitschland verklaarde België den oorlog. Engeland sprong ons bij.

De Duitschers trokken ons land binnen bij Visé. Bij Luik werd geweldig gestreden... Toch konden de machtige Duitsche troepen verder rukken. Op 12 Augustus ondervonden ze weer hevigen tegenstand van ons legertje bij Halen.

Ook te Dinant woedde de strijd. Namen moest opgegeven worden. Steeds dieper drongen de Duitschers ons land binnen. Op 19 Augustus waren ze te Leuven en Aarschot, waar veel burgers onbarmhartig gedood en honderden huizen in brand gestoken werden. Op 20 Augustus deden de eerste Duitsche troepen hun intrede te Brussel.

Het Koninklijk gezin en de regeering waren te Antwerpen. Op 27 Augustus werd Mechelen voor het eerst beschoten.

De Duitschers bevonden zich ook al in Frankrijk.

Op 13 September week ons leger naar Antwerpen. Toen werd Dendermonde in brand gestoken. De belegering van Antwerpen begon. Weldra vielen de eerste forten; ze waren als machteloos tegenover het geweldig Duitsch geschut.

Op 6 October vertrok onze regeering naar Oostende. Het leger volgde, terwijl er toch nog rond het brandend Lier werd gestreden. Duizenden burgers vluchtten naar Nederland, Frankrijk en Engeland.

Op 9 October traden de Duitschers Antwerpen binnen, waar bijna geen bewoners meer waren. Dertig duizend Belgische soldaten moesten naar Nederland wijken.

Het leger marcheerde voort naar de kust. Op

13 October verliet onze regeering op de « Pieter De Coninck » Oostende en vestigde zich in Le Havre, in Frankrijk... De Duitschers bezetten Gent en Brugge op 14 en Oostende op 15 October. Ze wilden voortrukken naar Frankrijk, maar aan den Yzer stuitten ze op den verwoeden tegenstand van het Belgisch leger en bij Ieperen op dien der Engelschen...

De slag van den Yzer zou beginnen. Het welderde van vluchtelingen achter den Yzer.

Op een voormiddag klonk het eensklaps te Nieuwpoort:

— De Koning!

De Vorst reed over de kaai naar Nieuwpoortstad. De menschen juichten hem toe. Zijn geelaat stond ernstig en om den mond lag een droevige trek.

De Koning nam zijn intrek in een gasthof. De hotelhouder, de heer Vreeswijck, en een luitenant van het Groot Hoofdkwartier vertrokken per auto naar Oostende, om levensmiddelen te halen, want Nieuwpoort was al leeg, maar beiden werden te Middelkerke den doorgang geweigerd. Niets hielp. Men was op zijn hoede voor spionnen en de posten kenden slechts hun bevelen. De auto keerde dus terug. In den namiddag kwam ook de Koningin te Nieuwpoort aan, en weer vertrokken de hotelhouder en de luitenant om voedsel. Thans konden ze Oosten-

de bereiken, maar de tocht duurde drie volle uren, daar de weg van soldaten en vluchtelingen wemelde. Om 10 uur keerden ze terug. Welk een tooneel langs de baan! Mannen, vrouwen, kinderen, zieken, grijsaards, allen op de vlucht, vonden geen andere plaats om 't afgematte lijf uit te strekken en den nacht door te brengen dan de zijde van den weg. Nieuwpoort was overvol en velen logeerden op de steenen. Den volgenden dag zette het vorstelijk paar en de groote staf de reis voort. En steeds maar golfde de stroom van troepen en burgers aan...

— — — — —
Men zag den Koning in De Panne...
Plots begreep men het... Koning Albert was niet uitgeweken; hij en de Koningin bleven te midden van de soldaten. Dat maakte diepen indruk... De vorsten en hun personeel hadden op den zeedijk van De Panne drie eenvoudige villa's betrokken.

Men zou trachten dit laatste hoekje van ons land, Veurne-Ambacht en de streek achter Ieper te behouden.

Een geweldige strijd ontbrandde. Weer moest ons legertje den zwaren stoot opvangen. Engeland en Frankrijk wilden wel helpen, zooveel ze konden, maar waren nog niet gereed.

En hoe zag ons legertje er uit! Het had gebrek aan geschut, munitie, kleeding, levensmid-

delen, aan artikelen voor verpleging der gewonden. Het was dan ook als de strijd van een dwerg tegen een reus bij Lombartzijde, Sint Joris, Ter-vate, Beerst, Keiem, Diksmuiden en elders.

't Yzerland werd een oord van verschrikking voor soldaten en burgers.

De staf, het bestuur van het leger bevond zich op het stadhuis te Veurne. Dagelijks zat de Koning er bij zijn hoofdofficieren.

Men bracht hem eten uit een naburig gasthuis. Men had er zelfs nog geen geschikt plateel en ging dit leenen bij den apotheker Honoré Ruissen op de Markt. Op de tafels lagen kaarten van de streek met haar oude steedjes, haar dorpjes en vele kanalen, vaarten en vlieten. Militaire boodschappers kwamen en gingen. Veurne was vol gewoel van wagens, kanonnen, auto's, ook van soldaten.

Dikwijls beklom de Koning den hoogen, stoeren Sint-Niklaastoren en overschouwde hij het gewest... Langs de Yzerlinie streden de Belgische troepen wanhopig. 't Werd daar weer een vreeselijke slachting, een gruwelijk oorlogsbedrijf. We moeten er eenige staaltjes van meedeelen.

Onze troepen moesten dus de Duitschers belletten over den Yzer te komen, een kleine rivier, die tusschen akkers en weiden vloeit. Terwijl men streed bij Beerst en Keiem, werd Diksmui-

den geweldig beschoten. Granaten sloegen in het stadhuis; een ontplofte in de groote zaal. Muren stortten in, steenen en kalk vielen neer; men hoorde geschreeuw en gehuil. Toen de rook optrok zag men een twintigtal soldaten — Belgen en Franschen — dood en vreeselijk verminkt, tusschen het puin liggen. Aan de deur der zaal leunde een jonge Fransche matroos-soldaat tegen den muur, het hoofd licht gebogen. Hij steunde nog op het geweer... Een, die vluchten wilde, stootte even met den voet tegen den kolf van dat geweer. De schildwacht viel voorover; hij was gedood op zijn post en recht blijven staan... Nabij hem lag een Vlaamsche jongen met afgerukt been, een ander met een afgeslagen arm... Een officier sprak hun moed in en zei, dat de dokter dadelijk zou komen. De arme martelaren kropen, huilend van pijn, door een plas bloed.

— Nog wat geduld, vrienden, de geneesheer zal dadelijk komen, maar hij heeft het nu druk, zei de officier.

— Och, Heere, ja, hij zal nu veel werk hebben, antwoordde de verminkte met den eenen arm. Wij zullen onze beurt afwachten, kapitein. Ge moet niet weenen...

Onder de slachtoffers lag dokter Thieren, een dappere, vol toewijding, die in September bij Eppegem gevangen genomen, maar weer ont-

vlucht en sedert eenige dagen hier aan den Yzer bij het 2de Jagers teruggekeerd was. Dokter Hendrickx stond dus bijna alleen tegenover al deze gruwelijke ellende, dit ontzettend lijden... En de granaten bleven vallen... De afgebrokkelde muren waggelden, konden verder instorten en nieuwe rampen verwekken. Millioenen vonken slierden over de markt...

De dokter liet de gewonden in den kelder brengen. Hij werkte onverpoosd, bloed droop langs zijn arm, zijn vingers, en bevlekte zijn kleeding... Oogen vol smart blikten hem smekend aan... Men had om ambulancierijtuiggen gezonden. Zouden ze kunnen naderen door het helsch vuur? De gewonden kreunden, kermden, reutelden... De geneesheer arbeidde geïazigd.

Er vielen toen in het stadhuis 19 dooden en er waren 24 gewonden...

Maar overal in de stad stortten huizen in en woedde brand. Veel burgers en gewonde soldaten schuilden in den kelder onder de Sint-Nikolaas-kostschool. Ze hoorden het geweldig bombardement... ook de ontploffing der granaten, welke in het stadhuis vielen.

Deken Moulaert was bij hen.

Heviger werd het geweld.

— Nu moeten we er aan! schreeuwde een gewonde soldaat. Ik ken dat gedaver... 't Is het laatste...

En ook anderen begonnen te kermen en te kreunen. Velen vroegen aan deken Moulaert om hun biecht te mogen spreken, en in een hoek knielden ze neer en beleden hun schuld, terwijl het geschut bleef huilen.

Dan ging de geestelijke naar een schamel altaar, daar tegen den muur opgericht, en waarheen men het ciborium van de kerk had overgebracht... Kaarsen pinkten, maar zwak was hun schijnsel bij den rossen gloed van buiten, verwekt door de vlammen van brandende huizen.

— Geliefde kinderen, sprak de oude deken, gij hoort de granaten ontploffen en voelt den kelder beven. Als herder uwer zielen, moet ik u de waarheid zeggen en u het voorbeeld geven... Ik geloof, dat het oogenblik nadert, waarop God ons tot Hem roepen wil. Stel u in zijn handen... Hij verlaat de zijnen niet! Moed! Wij hebben reeds veel geleden en brengen wij nu ook gelaten het laatste offer, dat van ziel en lichaam! Laten wij ons tot den dood voorbereiden! Indien iemand onder u, ongerust is, zegt het mij wat u deert. In naam van God, vergeef ik uw zonden.

En de burgers en soldaten allen knielden neer op den daverenden bodem, en tusschen hen ging stil en rustig de grijze deken die met trillende hand de hostie's uitdeelde.

Puin bonsde over de trap en dreigde ook hier

den uitgang te versperren. Een groote kerel, dien niemand anders kende dan met den naam van Jules, ging aan 't werk, en ruimde de versperringen weg, geholpen weldra door anderen.

Ja, men had zich tot den dood voorbereid, maar toch lokte en wenkte nog het leven. Het geschut verminderde.

Een Fransch officier kwam binnen, en bleef ontroerd staan... Hij hoorde smeevende stemmen, beden om hulp... Vrouwen staken de armen naar hem uit. Hij stelde de onglukkigen gerust en beloofde hun te komen waarschuwen, zoo spoedig er gelegenheid was te vluchten.

Het Groot Hoofdkwartier had gelast de nog overblijvende burgers uit Diksmuiden weg te voeren en eveneens daarvoor waren auto's en allerlei voertuigen beschikbaar gesteld.

Soldaten moesten de ongelukkigen verzamelen. Ze klopten op de planken die de keldergaten afsloten en riepen, en tragisch klonk hun stem in de stervende stad, gelijk een uiterste waarschuwing:

— Als er hier nog burgers zijn, dat zij zich haasten om te vluchten! Er zijn hier automobielen en voituren!

En daar kwamen ze, gekropen van onder de gewelven, als uit geheimzinnige holen, mannen, vrouwen, kinderen, grijsaards, paters, nonnen, zieken, gebrekkigen, velen zwart van stof en

roet, allen uitgeput van vermoeienis, maar nog meer van angst, allen gedreven door de levenszucht die hevig oplaaide, nu de vernieling zoo nabij is. 't Scheen op sommige plaatsen of doorden uit een graf verrezen. En men drong naar de voertuigen, terwijl de granaten weer door de lucht huilden.

In den kelder onder de Sint-Niklaaskostschool wachtte men ook op hulp.

— Daar is hij!
Een juichkreet begroette den officier, die woord hield en met eenige Fransche fusiliers verscheen.

Nu was de stonde daar om den kelder en Diksmuiden, en alles te verlaten, om voor altijd afscheid te nemen van 't eigen stedeke.

Doch daar knalden geweerschoten en ratelden mitrailleusen. Belgen en Duitschers vochten aan de grens van de stad.

Men nam het schamel pakje op. Moeders wikkelden hun wichtjes in een doek, een ouden rok, of trokken hun voorschoot over de kleinen, als om ze te beschermen, niet alleen tegen de koude, doch ook tegen vuur en granaten. De laatste getrouwen moesten Diksmuiden verlaten.

Dikwijls moesten de ongelukkigen nog schuilen voor granaten.

En soldaten streden en stierven voor de stad, bij Keiem, Beerst, Sint-Joris, en verder aan Ter-

vate, Schoorbakke en bij Nieuwpoort. Het was een stroom van gewonden...

Vierhonderd en zestig mannen, vrouwen en kinderen zaten in de kelders van de brouwerij Costenoble te Eessen. Men kon er zich nauwelijks verroeren. De lucht was niet te ademen. Men noemde de plaats een pesthol. Men at soep, waarin aardappelen gekookt waren. De een nuttigde de kleverige massa uit zijn muts, de ander schepte ze met den palm van de hand, of met een conservendoosje. Keek men naar buiten, dan zag men niets dan vuur en men wist dat in de straten en in de velden doode burgers en soldaten lagen.

Sommigen stierven en dan maakten de moedigste mannen een kist van planken, ergens uit een schutting getrokken, en brachten de lijken naar het kerkhof, tusschen granaten door.

De Duitschers waren toen al meester te Eessen.

Een maand lang zaten de ongelukkigen daar opgesloten. Eindelijk, op 15 November vertrok de droevige stoet in een sneeuwvlaag naar Zarren, waar een trein van beestenwagens gereed stond, die de rampzaligen naar Torhout voerde.

II.

Ja, 't ging vreeselijk toe in het Yzerland. Boven de boomen zagen onze soldaten de zware toren van Alveringem, in vreedstijd een rustig dorpje. Maar nu in October 1914 wemelde het van troepen en daverde het onder eindeloos heen en weer rijdende wagens, kanonnen en zoo meer. De vloer van de kerk was met stroo bedekt en hierop stiepen vermoeide soldaten, ook over dag, terwijl priester Cyriel Verschaeve aan het altaar de Mis opdroeg en dorpelingen neerknielden, waar er nog plaats was. Soms hoorde men de stem van een soldaat, die luidop droomde, naar zijn moeder riep of naar vrouw en kinderen...

Er werd bij Diksmuiden vreeselijk gevochten. Toen voerde men veel gewonden naar Alveringem. De gezonden moesten in de kerk plaats maken voor de gekwetste soldaten. Onder de gewelven klonk gekreun en gekerm. Men rook den scherpsten geur van medicijnen en verdooingsmiddelen.

Dokters en verpleegsters bogen zich over de gewonden. Priester Verschaeve stond stervenden bij, Belgen en ook Franschen, en in beide talen

sprak hij woorden van troost en bemoediging. Hij las de laatste gebeden aan lange, breede graven, waarin men soms zeventig soldaten legde, drie kisten boven elkaar. Maar niet altijd bezat men kisten. Menige Waal en Vlaming werd begraven in zijn verscheurde, bebloede, beslijkte uniform. Soms met een zakdoek of een eenvoudig papier, door vriendenhanden over het gelaat gespreid.

Dikwijls stonden er tien tot twintig lijk-kisten van gesneuvelden in de kerk van Alveringem, waar men het tiende uur in den voormiddag voor soldatenmissen voorbehiel.

— — — — —
Lampernisse, lag daar altijd zoo vreedzaam te midden der weiden. Nu was het als een hel. Zieken en gewonden werden er verzameld in de kerk en in de woningen.

Op berrie's, ladders, deuren, vensterblindes, droeg men er gewonden aan. Na de eerste verzorging werden de ongelukkigen naar een gebouw te Fortem gebracht. Velen stierven...

— Op een dag zag ik er honderd vier en veertig bezwijken, vertelde mij de oud-minister Heyman, die toen ambulancier was.

Daar reed een wagen, die met zakken geladen was... Voorop schreden moeizaam en zwijgend eenige soldaten.

— Jongens, jongens, 't is erg, zei de voerman. Al die arme jongens...

Het leger had geen kisten... Wie zou ze nu maken? En daarom hadden ze zakken opgeëischt... Van alle kanten zonden ze er naar de hospitalen. En dan naaiden ze dooden daarin... landbouwers brachten die naar de kerkhoven.

— Al die schoone, kloeke jongens... toch iemands kinderen, hé... en zoo wreed wegge-maaid! Vriend, vriend, wat is de wereld boos! In zakken voor graan beschikt... Maar nu is het een andere oogst, die van den dood, zeiden dan de dorpelingen.

En zoo zouden we kunnen spreken over al die vreeselijke tooneelen bij Nieuwpoort, Lombardzijde, Sint-Joris, Schoorbakke, Tervate, Beerst, Keiem, Ramskapelle...

Nog kwam er geen hulp voor onze afgematte soldaten... Men dacht aan terug trekken... Zou men het laatste hoekje moeten prijs geven?

Maar men riep de bijstand in van een anderen bondgenoot: het water. Men zou een overstrooming verwekken... Dat was mogelijk in dit lage land bij de zee, waar de sluizen van Nieuwpoort den waterstand in de vele kanalen en vlieten moest regelen.

Een nederig ambtenaar, Karel Cogge, die te Veurne in een eenvoudig huisje woonde, werd op het stadhuis geroepen en gaf de eerste aan-

wijzingen, en ging in den nacht met officieren naar een sas bij Nieuwpoort. In deze stad hielp een visscher, Geeraert, mee. Ook de sluismeester Kemp van Veurne verleende zijn medewerking. Het water kwam over het Yzerland, traag, maar zeker en de Duitschers moesten wijken. Ze geraakten niet door.

— — — — —
Koning Albert ontving Karel Cogge op het stadhuis te Veurne, prees hem om zijn moed en verhief hem tot ridder in de Leopoldsorde... Cogge is thans overleden; zijn borstbeeld prijkt te Veurne. En toen in 1930, de Koning en Koningin Veurne bezochten, spraken ze minzaam met zijn weduwe.

III.

Koningin Elisabeth wijdde zich aan de verpleging der gewonden. O, ook aan verplegingsmiddelen had men zoo'n gebrek. De vorstin ontving den heer Hugh Gibson, secretaris der Amerikaanse legatie te Brussel en verzocht hem in de hoofstad zijn invloed te gebruiken, om dokters naar onbezet België te zenden.

De Koningin had vernomen, dat de Duitschers de Belgische ambulancen sloten, en dus kwamen er te Brussel veel heelmeeesters vrij, die hier zulke heerlijke diensten konden bewijzen. Door gebrek aan hulp-, verband- en geneesmiddelen en allerlei instrumenten, was de verpleging allergebrekigst.

Hugh Gibson getuigde zelf, hoe hij met Haar Majesteit in een villa een ambulance bezocht; hij schreef in zijn dagboek: « Ik hoop nooit meer zulk een schouwspel onder oogen te krijgen ».

't Was vreeselijk wat hij er zag.

Op zijn verzoek stelde de Koning een oproep tot het Amerikaanse volk en de Koningin een tot de Amerikaanse vrouwen op, om hulp voor de ambulancen en de bevolking van het be-

zette land. Gibson beloofde deze bede over den Oceaan te zenden...

Zoo was de toestand achter het front van dit schamel stukje Vlaanderen, wel een der meest tragische oorden nu van de arme, dwaze wereld.

Dokter Depage kwam de Koningin helpen in het gewichtig werk der verpleging en richtte het hotel van den Oceaan tot een hospitaal in, dat voortdurend uitgebreid en verbeterd werd, en met zijn bijgebouwen als een afzonderlijke plaats werd « Depage-stad » geheeten.

Van de hulpposten voerde men gewonden naar Veurne en De Panne dus, en weldra opende men eveneens de groote ambulance van Cabour.

Tegen de Fransche grens, te midden der duinen, een half uur gaans van Adinkerke en drie kwartier van Ghyvelde, staat een kasteel omringd door een park van 200 hectaar uitgestrektheid. Ruim dertig jaar geleden zag men daar een oude hoeve, maar toen de heer Cabour van Duinkerke dit eigendom erfde, verbouwde hij de boerderij tot een ruim lusthuis. Hij woonde er zelden, doch kwam er gaarne jagen, en jaarlijks schoten hij en zijn gezellen er twee duizend konijnen en daarbij veel hazen, patrijzen en fezanten. Onze soldaten namen nu al spoedig bezit van dit kasteel; ze logeerden in de stallen, schuren, loodsen, terwijl officieren het hoofgebouw betrokken. Maar al dadelijk kreeg dit

een andere bestemming; men richtte het als ambulance in en aldus ontstond het welbekende hospitaal Cabour, waar soms 600 gewonden lagen, 70 verpleegsters en 30 tot 40 dokters werkten. De groote eetzaal werd voor de operatie's aangewezen. Van alle zijden haalde men bedden en veel materiaal kwam uit een gasthuis van Ieperen, dat om de geweldige beschieting toch ontruimd moest worden.

Het hospitaal Cabour was het oord van smart en ellende. In auto's bracht men de gewonden aan; hoevele lichamen moesten hier verminkt worden, hoevele jonge mannen bezweken er; men voerde ze ter eeuwige ruste op de militaire begraafplaatsen bij Adinkerke.

Na den slag aan den Yzer bood het Yzerland een zonderling tooneel aan, daar het als een groot soldatenkamp was geworden. Onze troepen hadden een wonderlijk uitzicht, zooals ze daar kantoneerden in de dorpen, op de hoeven of in de loopgraven lagen. Weinige mannen droegen nog de oorspronkelijke uniform: het garnizoen van Namen, dat over Frankrijk teruggekeerd was, vertoonde reeds lang Fransche kepis, en vesten van linnen, maar nu was het in alle afdeelingen een allegaartje geworden.

Een flink paar schoenen was nu weelde; bij velen piepten de teenen door het leer; groot was

het aantal der mannen, met houten galoches en zelfs met klompen.

Sommigen geleken in 't geheel niet meer op een militair, maar droegen een bonte burgerkledij: een jas van een boer, een broek van zijn knecht, een ouderwetsche klak met oorlappen.

De eene had een echte deken, om er zich 's avonds in te wikkelen; anderen trachtten warmte te zoeken in een vloertapijt, een tafelkleed, een gordijn, ergens in een verlaten huis weggehaald. Men beschutte het gelaat tegen den guren wind met doeken, reepen van graanzakken en al zoo meer.

Het werd een triestige Winter, in slijk en slecht weer, regen, sneeuw en koude. Men zat in de loopgraven, steeds beloerd door den dood. of mocht rusten in schuren, stallen, barakken... Men dacht aan de geliefden thuis... En niemand kon vermoeden, dat al dit lijden vier jaar zou duren.

Maar in 1915 werd het leger al veel beter bevoorraad en werden ook in Frankrijk en Engeland voor onze soldaten hospitalen ingericht.

De Panne was dus nu de Koninklijke verblijfplaats. Koning Albert en Koningin Elisabeth waren er niet vreemd. Als Kroonprins en Kroonprinses hadden ze er nog met hun kinderen verbleven. Dat was een gelukkige tijd. De heer Ruissen van Veurne kon ons uit die dagen

veel foto's vertoonen, door hem gemaakt. Men ziet er prins Leopold en Karel in het duin, onder de hoede van personeel.

De heer Ruissen stelde van die foto's een album samen, dat hij den Koning en de Koningin aanbood. Als blijk van waardeering ontving hij een dasspeld, die hij nog steeds draagt.

't Is ontroerend thans in zulk een album te bladeren, dat zoo duidelijk spreekt van een blijden tijd in het leven van wijlen den Koning en van de Koningin. Het kind, dat we telkens zien, nu in het duin, dan plassend in het water, dat het strand bespoelt, is nu onze Koning Leopold III.

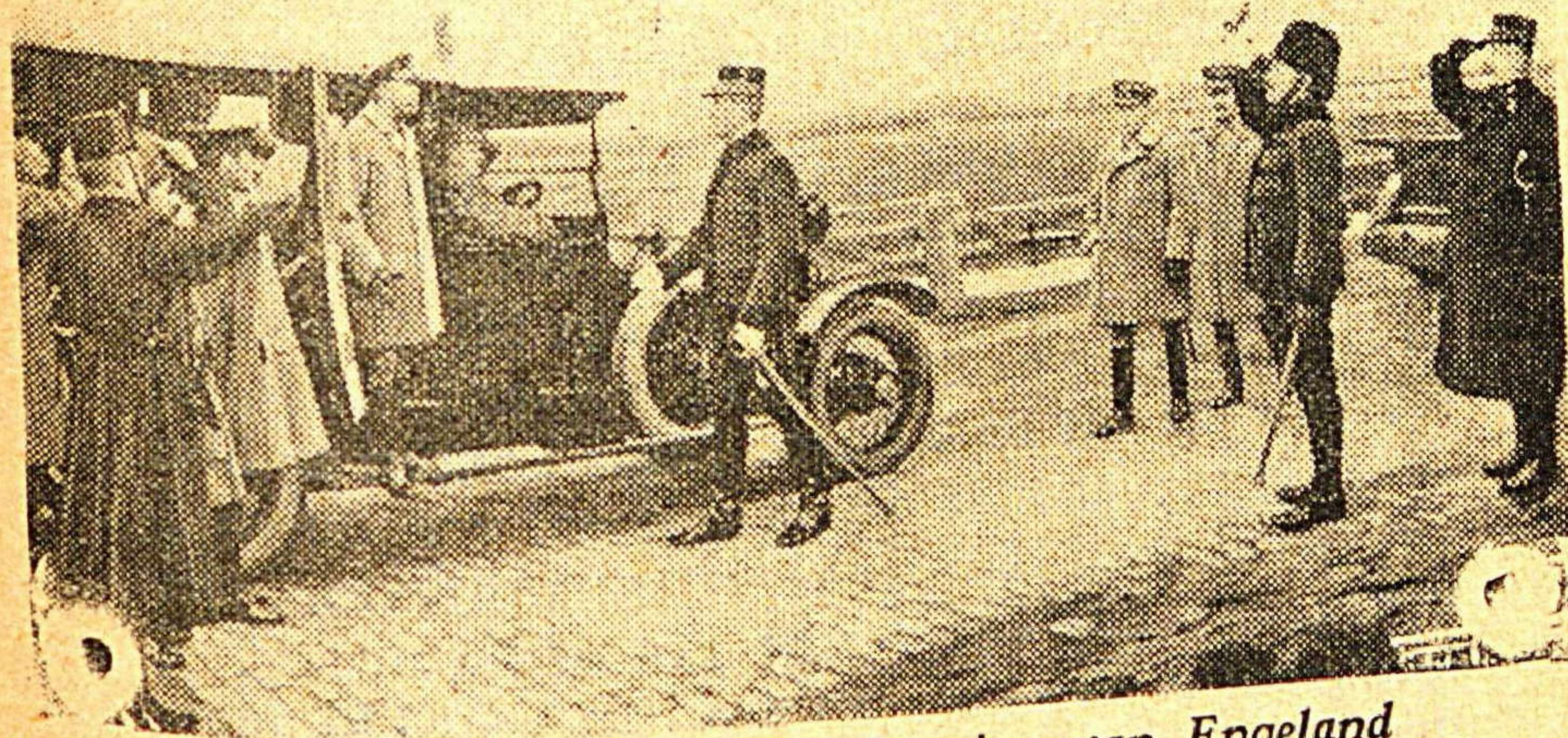
Koning Albert verkeerde toen dikwijls met visschers. Zijn gouverneur, de heer van Ruiskensvelde, kwam eens aan mevrouw Terlinck, die er een hotel heeft, vragen, een behendigen, voorzichtigen visscher aan te wijzen, om met Albert en Elisabeth op een sloep in zee te gaan. Zij duidde Kotje Maes aan, het type van den echten Pannenaar.

Nu werd De Panne over de gansche wereld bekend.

Ja, waar was de tijd, toen er in De Panne nog maar enkele visschers woonden, vijftig jaar geleden. Toen was er geen kerk, geen school, en aan hotels en villa's dacht natuurlijk niemand. Er werd in « den dune » bij het strand

een herberg gebouwd, en op zomerdagen kwamen er bezoekers uit 't omliggende.

— Och, als kind eens naar De Panne mogen rijden, dat was een feest, vertelde mij mevrouw Terlinck, die het moderne Panne stichtte, maar toch nog zoo gaarne over het oude spreekt. Dan werd de grootste wagen ingespannen met de « wiete » er over... en op den vloer stroo gelegd, of kussens en matrassen; daarop gingen wij

*Koning Albert ontvangt den Koning van Engeland
aan den Yzer.*

zitten en te midden van ons stond de groote « zaaimande » met koekeboterhammen, eieren, pruimen, peren, appels, zoodat we geen honger behoeften te lijden, al kenden we toen nog geen « table d'hôte » of « dîner à la carte ».

Het Panne van die dagen was slechts een ge-

hucht, behoorend tot de gemeente Adinkerke, welk dorp drie kwartier gaans verder lag. De meeste bewoners waren visschers, die tegelijk een akkertje op 't duin bewerkten en er groenten en aardappelen kweekten. De menschen moesten hard werken voor den kost. Veel mannen gingen met de sloepen van Duinkerken of Grevelingen ter kabeljauwvangst naar IJsland en bleven zes maanden weg. Immers, de Noordzeevaart in den Zomer bracht te weinig op, want wegens de onvoldoende verkeersmiddelen kon men tijdens het warme weer de visch niet spoedig genoeg verzenden en moest men ze voor een appel en een ei afstaan.

De vrouwen bleven dus alleen thuis en moesten flink meehelpen om voor het groot gezin den kost te winnen. Ze werkten bij de polderboeren, gingen naar 't strand, vingen garnalen en leurdien die uit te Veurne. Maar konden ze hun waar hier niet van de hand doen, wat dikwijls het geval was, dan trokken ze verder, drie, vier uur gaans, met een vracht van dertig tot vijftig kilogram in den korf op den rug, naar Diksmuiden, Alveringem, Loo, tot ze met wat arme stui- vers toch tevreden huiswaarts keerden.

't Was braaf volk in De Panne, ordelijk, goedig en zedelijk. 't Eenig vermaak bestond uit een partijtje kaarten en een spel op de schuif- tafel; nu en dan een dansje op de tonen van de

accordeon (harmonica); ja, als 't kermis of groot feest was, moest er beter orkest zijn, en huurde men een vioolspeler van Nieuwpoort.

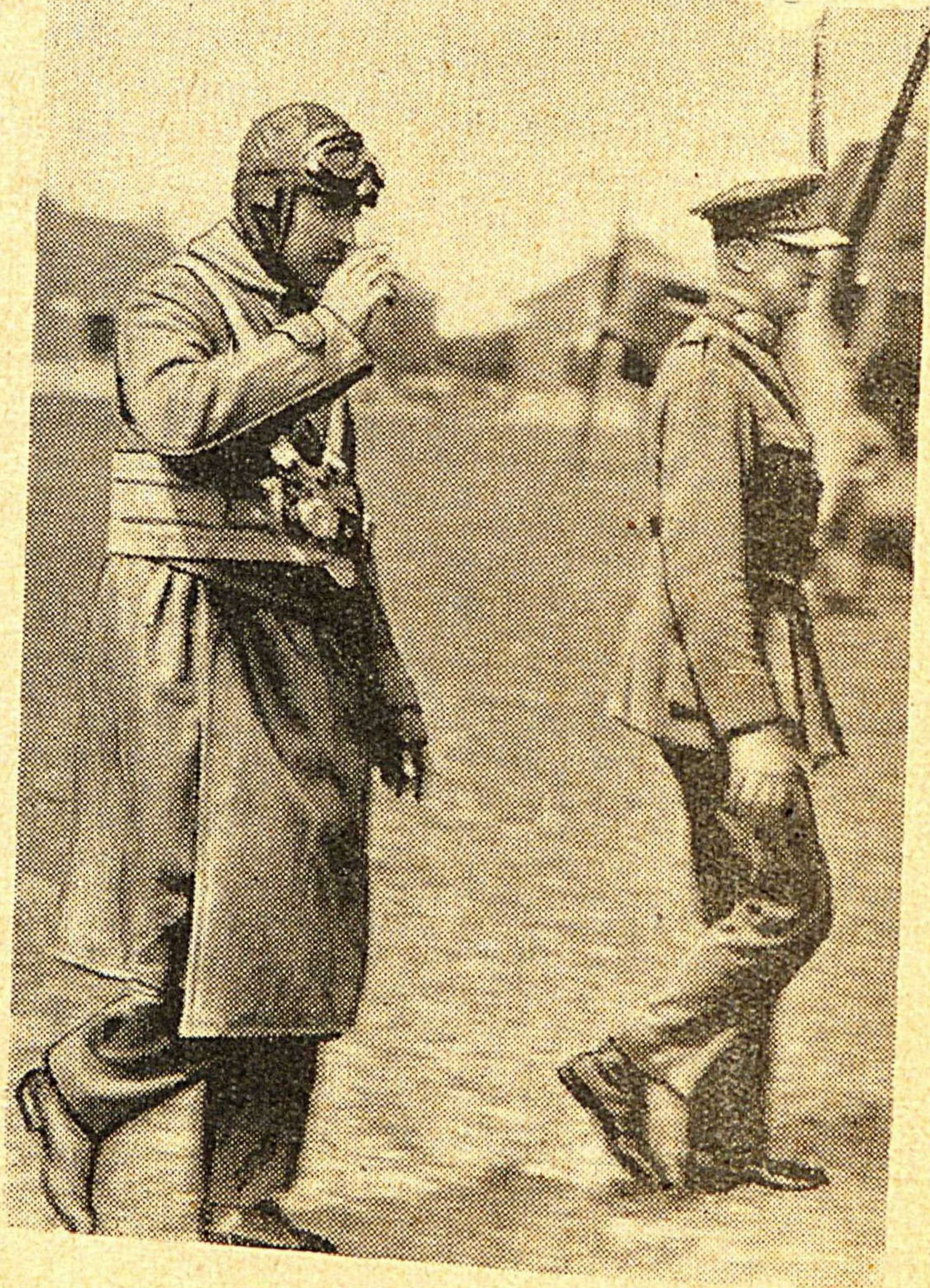
Mevrouw Terlinck uit Veurne bouwde er een paviljoen, het eerste hotel, en snel ontwikkelde De Panne zich tot badplaats en werd een afzonderlijke gemeente.

Nu werd het, zooals we zeiden, over de gan- sche wereld bekend. Een eenvoudige villa was er 't Koninklijk Paleis. Daar ontvingen onze Vorsten den Voorzitter der Fransche Republiek, den heer Poincaré, den Koning van Engeland en andere voornamen personen.

Ze bleven bij het leger.

Op 2 November 1914 kwam Poincaré te Adinkerke aan. Koning Albert wachtte hem aan den trein op. Hij dankte den Voorzitter voor zijn bezoek en voor de hulp door de Fransche soldaten aan de Belgen bij den Yzer gebracht. In een open auto reden ze naar De Panne. Het was Allerzielen... de dag der dooden...

De Koningin wachtte de bezoekers in de een- voudig bemeubelde kamer der villa. De jonge prinsen en de prinses waren toen in Engeland. De Koningin telegrafeerde dagelijks naar hen. Aan De Panne begon immers de onderzeesche kabel. De Voorzitter der Fransche Republiek was diep getroffen door den eenvoud van dit Koninklijk verblijf.

De Koning als vlieger.

Dikwijls bezocht de Koning de soldaten in de loopgraven, en hij vreesde het gevaar niet. Eens steeg hij op in een vliegtuig en schouwde de Duitsche stellingen. Weldra werd het vliegtuig beschoten. En Duitschers stegen op, om het aan te vallen. In de Belgische lijn zag men met onrust, wat er gebeurde. Een eskader werd de lucht ingestuurd om den Koning bij te staan. De Duitschers weken toen. Veilig landde de Koning, niet in het minst ontdaan...

Toch werd ook Veurne dikwijls beschoten. Dat was al begonnen op 28 October. Op 1 November vielen er 32 zware granaten. Er waren dooden en gewonden. De heer apotheker Ruissen, die steeds in Veurne verbleef en overal hulp bood, zelfs bij operaties den dokter bijstond, heeft er ons tragische voorvallen van verteld. Menigmaal haalde hij met anderen dooden en gewonden van onder het puin. Zijn eigen woning — de apotheek op de Markt — werd meermalen getroffen. Daar logeerde dikwijls generaal Michel en andere officieren. Zieken en gewonden kwamen er om hulp.

De Koningin, die den heer Ruissen kende uit den tijd van haar vroeger verblijf in De Panne, had hem verzocht den Koning te fotografeeren in alle omstandigheden. Dat waren dokumenten voor de geschiedenis. En we zagen dan ook albums met allerlei herinneringen aan het verblijf

van den Koning te Veurne en omgeving...
't Gebeurde, dat de Koning den heer Ruissen om een boek liet vragen. Zoo las de vorst op het stadhuis tusschen al de rumoerige episode's, het standaardwerk « Vlaanderen door de eeuwen heen » uit Ruissens bibliotheek.

IV.

Het werd door de geweldige bombardementen onhoudbaar te Veurne. Het Groot-Hoofdkwartier dacht er eerst aan Poperinge te kiezen, maar de Koning wilde veel dichter bij zijn troepen blijven en men vestigde bureelen te Houtem.

Houtem is een stil dorpje, waarover altijd de rust hangt. Nu werd het eensklaps een voor-naam plaatsje... Het Groot-Hoofdkwartier zette in de ouderwetsche pastorie, en het werkkamer van Koning Albert. In andere huizen, richtte men bureelen in, waar officieren en ambtenaren schreven. Gendarmen stonden hier en daar op post. De overste van den staf was generaal Wielemans, die in dit nederig dorpje stierf en bij het oude kerkje begraven werd.

De Koning kwam elken dag hierheen, soms te paard, soms te voet. Men zag menigen keer, dat hij vergezeld werd door het prinsesje Marie-José.

Landbouwers, die ondanks de nabijheid van het slagveld, rustig op hun akker werkten, groetten eerbiedig en de Koning groette steeds genegen terug. Ook maakte hij dikwijls een praatje met eenvoudige lieden.

Neen de vorst vertoefde niet in een of andere groote stad, Parijs, Londen, of zelfs Le Havre. Hij reed of stapte over de slijkerige wegen van het nog vrije hoekje, bleef bij zijn soldaten en bezocht getrouw de hospitalen.

In 1915 vestigden Albert en Elisabeth zich op een buitengoed in de Moeren, tusschen De Panne, Veurne en de Fransche grens. In de jaren 1600 waren de Moeren twee groote plassen, overblijfsels van een zeeinham. Een Antwerpeenaar Wincelas Coebergher legde ze van 1623-1625 droog. Men bezaaide de velden, plantte er boomen en rijke burgers van Veurne en Winokbergen bouwden er lusthuizen. Er verrezen hoeven en drie duizend Hectaren vruchtbare grond droegen rijke oogsten. In 1631 richtte men er een kerk op. Helaas, 14 jaar later stak de gouverneur om oorlogsdoeleinden de Moeren weer onder water. In enkele uren geleeleek de wonnige streek een woelige zee. Alleen het dak van de kerk en de toren rezen boven den vloed uit. In 1647 vestigden zich acht roovers op den zolder van de kerk. 's Nachts voeren ze in een bootje naar den wal, om overal inbraken te plegen.

Tegen den morgen keerden ze naar hun wijkplaats terug en bonden hun vaartuig aan het dak vast.

Drie jaren hielden ze hun bedrijf vol, zonder dat iemand ze ontdekte, behalve een visscher van Gyvelde, die ze echter niet durfde verraden. Tijdens een hevigen storm in 1650 sloeg hun bootje los en nu zaten de misdadigers gevangen. Ze losten gewerschoten, toen de honger hen folterde. De visscher van Gyvelde hoorde die knallen. Maar hij zweeg nog... Eindelijk, toen het vuren al een heelen tijd opgehouden had, voer hij met makkers naar het kerkdak... Er lagen acht dooden; de roovers waren van honger en uitputting bezweken... In 1766 legde men de Moeren weer droog, en hernam de landbouw haar rechten.

Het Koninklijk gezin woonde dus in deze eenzame moeren bij Houtem, Verne en De Panne. Het kon er heel somber zijn bij regen en wind, in sneeuwvlagen en bij de strenge vorst van 1917.

Wijken deed de Koning echter niet. De maanden verstreken en de oorlog duurde voort.

In 1918 werd de toestand zeer bedenkelijk. De Duitschers maakten plots groote vorderingen bij Ieperen. Zouden de Belgen dan toch hun hoekje van Veurne-Ambacht moeten opgeven? Men ontwierp reeds het plan de Moeren onder

water te zetten. Veurne werd hevig beschoten. De bevolking week uit.

— Er zaten nog een vijftigtal burgers in kelders verscholen, vertelde ons de heer Ruissen.

Hij kon het goed weten, want de moedige apotheker en ziekenverzorger, trad nu ook als postbode op. Het postbureel was te Bulskamp gevestigd en daar haalde de heer Ruissen de brieven af, die hij in de benarde stad bestelde. Gansch den Zomer door regende het bommen en granaaten op Veurne, dat zwaar beschadigd werd.

Maar de Duitsche opmarsch werd gebroken. En nu begonnen de bondgenooten hun aanval. In Frankrijk weken de Duitschers reeds.

Den 25 September richtte Koning Albert een proklamatie tot zijn troepen:

Soldaten,

Gij gaat een machtigen aanval doen op de vijandelijke stellingen.

Zij aan zij met uwe heldhaftige Fransche en Engelsche wapenmakers, komt het u toe den overweldiger, die sedert meer dan vier jaar uwe broeders verdrukt, terug te drijven.

Het uur is beslissend.

Overal wijkt de Duitscher.

Soldaten,

Toont u waardig van de heilige zaak onzer onafhankelijkheid, waardig van ons verleden, waardig van ons ras.

Vooruit voor 't recht, voor de vrijheid!

Vertrouwt stellig op de overwinning, voor 't roemrijk en onsterfelijk België.

ALBERT.

Den Zaterdag, 28 September, om 2 u. 1/2 's morgens, begon op gansch het front van het Belgisch leger, een reusachtige beschieting, waaraan met de Belgische batterijen, talrijke Fransche en Britsche deelnamen, alsmede schepen van de Britsche vloot.

Drie uren lang duurde het gedonder van een roffelvuur.

Zoo werd een vreeselijke en groote dag geboren.

O, die nacht! Zou het waarlijk de laatste zijn aan den Yzer? Ging men morgen het land bevrijden, al die dorpen en steden, het eigen huis, vader en moeder, vrouw en kinderen, zuster en verloofde?

Morgen!

Maar de dood waarde nu rond, en teekende zoovele jonge levens...

Morgen!... Wie zou er sterven? Wie zou er vallen, op den weg der bevrijding? Die Limburger daar, wiens huis verre stond, of deze West-Vlaming, wiens dorpje opdoemde achter de verwoeste zone? Deze West-Vlaming, zou hij sneuvelen, als op den drempel zijner woning?

Wie? Daar zitten er, die een brief overlezen, of eenige regelen neer krabbelen... of een foto bekijken... Anderen zijn blij, dat ten laatste, ten laatste toch de kans gegeven wordt om een einde te maken aan dit ellendig bestaan, en nochtans weenen ze...

Die nacht... Aalmoezeniers hooren biecht, spreken den zegen uit.

Het uur van den aanval nadert.

De wind huilt over het verwoeste gewest... Overal wordt gewaakt... Men is gereed; het gansche leger... uitgerust voor den geweldigen tocht.

Weinig wordt er gesproken... Sommigen slapen, de meesten peinzen... Soms gaat als een huivering over die duizenden mannen, van de zee tot Ieperen... Er zullen er straks immers zoo veel sterven...

En het uur nadert... Nog even de stilte, die meer bezwaart dan geweld...

Nog eenige minuten... De kanonnen bulderen... tien, twintig, honderden dan. De hemel zit vol vlammen... het licht flikkert over de

vlakke, de loopgraven, over het gezicht der soldaten, over de ruïnen, de schuilplaatsen. Granaten fluiten over de linies... Verschrikkelijk woedt de orkaan. De grond beeft, de lucht schokt. Het offensief begint...

Zoo vertrokken onze troepen van den Yzer. Ze veroverden het Woud van Houthulst... Diksmuiden, Oostende, Brugge. De Duitschers vluchtten.

Maar hoe velen zijn gevallen in die laatste weken! Die gruwelijke oorlog eischte nog duizende kostbare levens...

De Koning en Koningin hadden het Yzerland verlaten. De eerste stad, die ze bezochten, was Oostende...

In November waren ze terug te Brussel...

Tragisch is het leven van Koning Albert geweest, als we dit alles bedenken... Maar nooit heeft hij zijn troepen, zijn volk verlaten... en steeds het voorbeeld gegeven van eenvoud, moed en trouw.